

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans” — Verschijnt 4 x per jaar

Secretariaat: B. Ijskes, Bleekersstraat 34, Zaandam

Postgiro 42940 ten name Nutsspaarbank Zaandam ten behoeve van boekje no. 9343

augustus 1966 No. 18 - 19

HET HUIS SCHOOLSTRAAT 1 UIT KOOG AAN DE ZAAAN

Zelfs in zijn ontredderde staat, met buurhuizen rondom, die reeds jaren op de sloper wachtten, heeft het huis Schoolstraat 1 zijn allure van rijk koopmanshuis weten te bewaren. Beslissend zijn geweest de tussentijdse herstellingen door de vereniging „Zaans Schoon” die daarmee voorkwam dat door de onbekwame huurster het huis in zijn kritiekste stadium totaal ontluisd werd.

Bij de demontage van het huis bleek dat er indertijd twee huizen samengevoegd zijn. Deze huizen waren beide voor en na hun samenvoeging ingrijpend vertimmerd: kasten, bedsteden, gangen, trappen en portaaltjes werden verwisseld en veranderd (tekening nr. 1).

Op een plaats tussen bedstede en gang troffen we 5 houten schotten achter elkaar aan, waarvan sommige met verschillende verflagen.

Verbouwingen hebben de meeste historische huizen ondergaan, maar in dit huis heeft in 't begin van de vorige eeuw een zeer wispelturige bewoonster duidelijk haar sporen achtergelaten:

Stijntje Kluyver-Smit, huisvrouw van Albert Kluyver, koopman en verffabrikant, inspireerde dorpsdichter Jan van der Jagt tot het schotschrift „Mejuffrouw Albestel”.

Het behelst een opsomming van boodschappen en opdrachten bij schier elk perceel langs de weg te Koog a/d Zaan.

*Mejuffrouw Albestel was lastig van bumeur
Niet slechts dat knecht of meid voor hare wil moest bukken
Maar bakker, slager, boer, ja wie kwam langs de deur
Geen mensch was hier bevrijd van juffrouws vreemde nukken.*

*Dan had de keukenmeid het vleesch niet gaar gekookt
Dan was de kachel weer te schielijk aangestookt
Dan was het vloertapijt niet netjes opgeschuyert
Dan had de kindermeid te hard met 't kind gekuyert enz. enz.*

ruim 130 coupletten lang, een aaneenrijging van droeve tractaten waarvan hier slechts drie volgen die betrekking hebben op het huis.

*Dan moet gij nog meteen gaan zeggen
Aan Gerrit Timmer dat hij kwam
Om 't kleed op 't kippenbok te leggen
En 't togtportaal maar weer wegnam.*

*Dan is er ook lekkasje boven
De pannen liggen weer niet regt
Of anders is er een verschoven
Zegt dus dat Vechter stuurt zijn knecht.*

*Ik wou eens naar een stoepsteen vragen
De tree voor 't huis is al te groot
Een ieder hoort men hiervan klagen
Men stelt zich aan gevaren bloot*

Bij de situering aan de Zaanse Schans staat het huis weliswaar gespiegeld t.o.v. zijn oorspronkelijke ligging, maar het wordt gelukkig weer begrensd door wegsloot en dwarsloot, zodat een bruggetje toegang geeft tot het erf.

Vroeger gaf de brug voor het huis ook toegang tot het Koperslagerspad zoals toen de Schoolstraat heette.

Van het vroeg 18e eeuwse huis aan de wegsloot vonden we het zeer verminkte houtskelet, de fundering van de smuigers, de kelder met de hoogte van de opkamervloer, de afhuiving en vrijwel alle gegevens van een binnenpui met glazenkast. Hoe de reconstructie van zo een binnenpui tot stand pleegt te komen toont de tekening nr III.

Eerst kwam in het zijschot van de kamer de lijst gemerkt 2 te voorschijn na het afscheuren van het behang.

Hierdoor opmerkelijk geworden bleek op vloer en plafond

de aftekening van de stijlen en het verloop van het lijstwerk nog aanwezig.

De deuren a en b waren verplaatst en de panelen achter behang weggewerkt, zij bleken precies in het gereconstrueerde raamwerk te passen. De indeling van de glazenkast tekende zich nog op een achterschot af.

Steeds weer zien we dat sporen van oorspronkelijke betimmeringen moeilijk uit te wissen zijn!

Van het tweede huis aan het Koperslagerspad is ook het skelet, kelder en afhuiving gevonden.

Een waterput die onder dit huis lag had geen toevoer meer, waarschijnlijk is, dat deze waterput in gebruik was van het eerste huis voordat dit tweede huis er stond, waaruit zou kunnen worden afgeleid dat het huis aan de wegsloot het oudste is.

Na de samenvoeging en verbouwing werden de kelders van de afzonderlijke huizen ontoegankelijk, en werd in het verbindingsstuk opnieuw een kelder gebouwd, waarboven een opkamer.

Met de waterput mee werden dus tenslotte vier gemetselde kelders onder het complex Schoolstraat aangetroffen.

De opkamer boven de nieuwste kelder werd ook weer gesloopt evenals waarschijnlijk steile steektrapjes daarbij om plaats te maken voor een gerieflijker 19e eeuwse trap. Dit zou dus gebeurd kunnen zijn onder het regiem van juffrouw Albestel. Deze trap is nadien weer een travee verschoven.

Bij de opsomming van al deze vertimmeringen komt de vraag op: wat bleef nu over van de opzet van het project, waarom wordt het gerestaureerd en in welke tijd wordt het teruggebracht.

Er is nog niet gesproken over de belangrijke verbouwing omstreeks 1770. Het huis kreeg toen een gemetselde voorgevel van helder paarse klinkertjes, zeer zorgvuldig gemetseld en gevoegd met voegjes van 3 mm. Een gebeeldhouwde dooddeur met erboven Mercurius. Voor de deur een mooi afgewerkte stoep, 2 treden en neuten in hardsteen. Binnen, een prachtig geornamenteerde kast met rijk lofwerk. Linnen behang met schilderingen van uitstekende kwaliteit. Slaapkamers op zolder met getoogde plafonds.

Het zijn vooral de overblijfselen van deze rijkdom die de restauratie verantwoord maken. Zie de illustratie op blad II). Het is gelukt het metselwerk van de voorgevel in zijn geheel over te brengen. De weggewerkte houten stijlen in het metselwerk waartegen voor de verbouwing van ca. 1770 de houten weeg was aangebracht, waren goed tegen vocht voorzien met lood, maar toch moesten ze vervangen worden om de verbinding van de verplaatste voorgevel met het nieuwe skelet mogelijk te maken.

Met het oog op bewoning miste dit grote huis een groot woonvertrek, wel bezat het veel fraai afgewerkte kamers maar deze waren voor 20e eeuwse begrippen te klein.

Dit zal ertoe geleid hebben dat de twee kamers aan de wegsloot werden samengetrokken. Om dit mogelijk te maken moesten de schoorstenen gesloopt worden.

Deze omvangrijke slooppartij van een betegelde smuiger en een waarschijnlijk rijk geornamenteerde boezemschoorsteen heeft de vernieuwers door het dolle heen gebracht. De balken van het oorspronkelijke houtskelet, reeds bij het metselen van de voorgevel van korbelen ontdaan, werden nu 7 cm afgekapt om de ouderwetse profilering kwijt te raken.

De planken die daarna ter afwerking van de onderkanten werden aangebracht konden de constructie niet meer redden: de balklaag werd te licht en de doorzweepende zoldervloer moest verstijfd worden door een extra vloer dwars over de oude te spijkeren. De timmerlieden die dit bedreven zagen er ook niet tegenop een nieuwe schoorsteen te laten metselen die op de verdieping vlak voor het slaapkamerraam langs ging.

Deze 20e eeuwse ontsparingen worden bij de restauratie ongedaan gemaakt.

Het voorhuis leverde voldoende gegevens voor reconstructie van de verbouwing d.d. 1770. De ontbrekende tegels voor een smuiger in de kleine kamer en de omtimmering voor een houten boezemschoorsteen voor de grote voorkamer komen uit het magazijn van de Stichting.

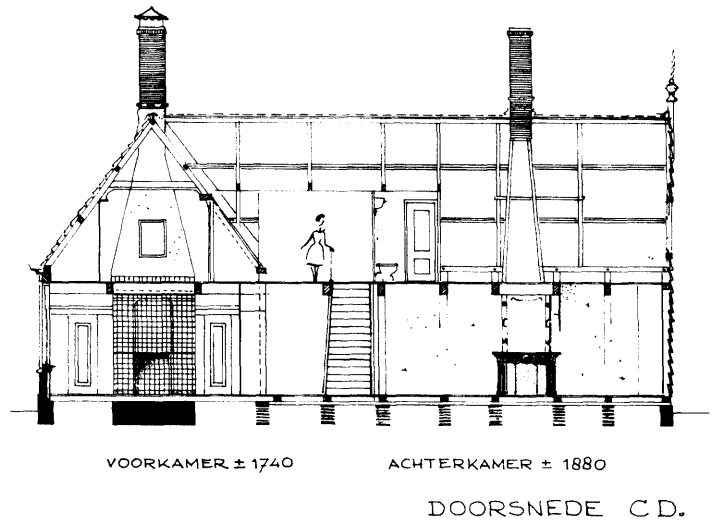
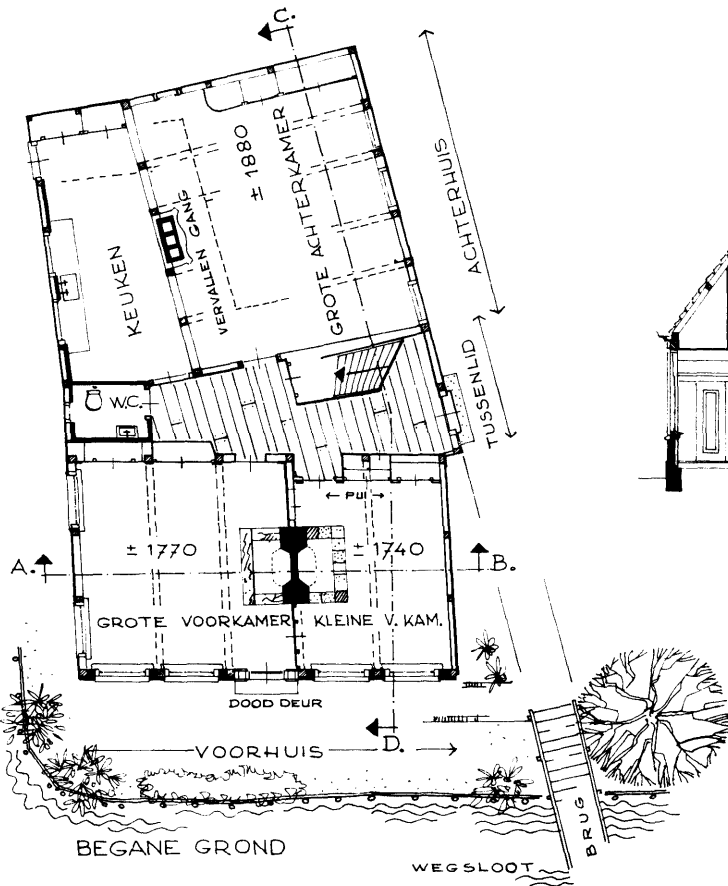
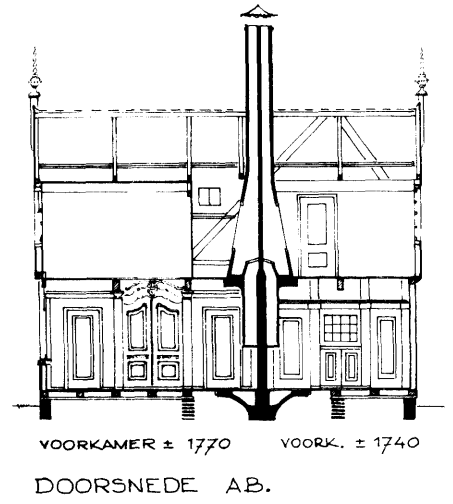
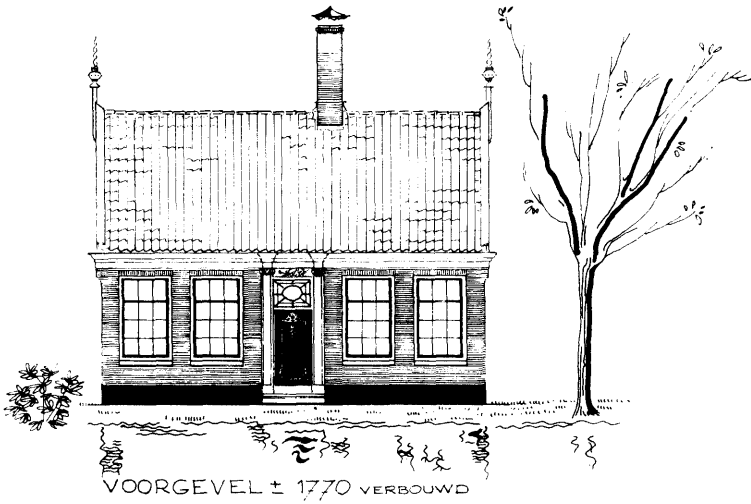
De zijgang van de woning met de 19e eeuwse deur en trap vormt de overgang met het achterhuis waar de keuken was en waarin het houten plafond met oorspronkelijke kooflijst weer wordt aangebracht.

De keukeninrichting en de sanitaire voorzieningen zijn hedendaags. Alleen een dwarsgang tussen keuken en achterkamer is niet meer teruggebracht: deze ruimte werd bij de achterkamer getrokken, zodat het grote huis hierdoor toch een grote kamer kreeg, maar nu zonder het offer van twee belangrijke schoorstenen.

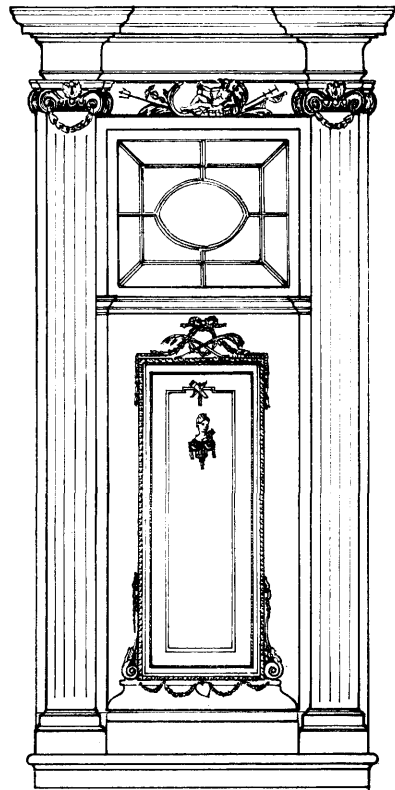
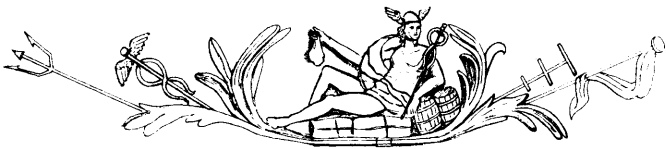
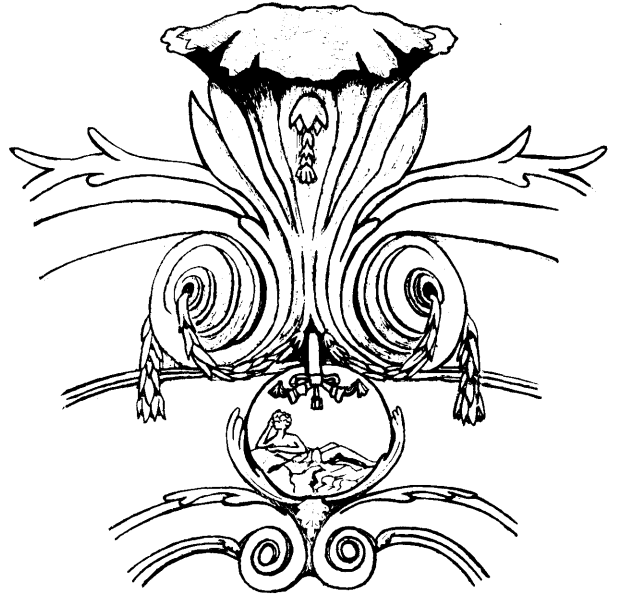
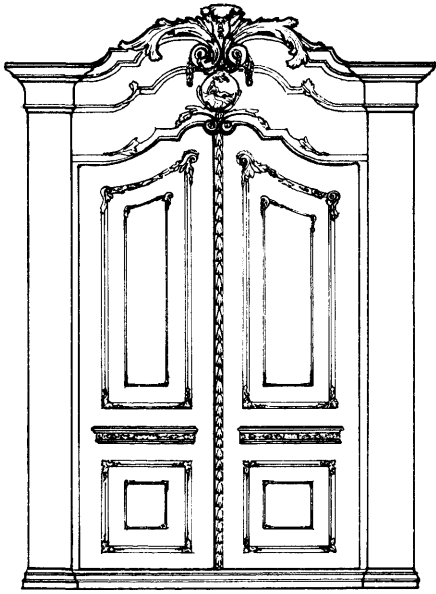
Op de zolderverdieping zijn de drie slaapkamers hersteld met kasten en bedsteden. De zolderoverloop bood voldoende plaats voor een badkamer.

En wanneer de moeilijke restauratie door de ploeg van aannemer Kakes volbracht is – het huidige vlotte tempo voerspelt deze herfst de voltooiing – dan is het laatste woord aan de schilder, die het bewogen verleden van dit complexe huis in verschillende tinten, glanzend of mat, tot de oude luister mag terugvoeren.

C. de Jong-De Rijk.

TEK. NO.: I

LOFWERK VAN DOODDEUR EN GROTE VOORKAMERKAST ± 1770

TEK. NO.: II

VAN LOMPENPAP TOT OPBERGMAP

Het Zaanse bord voor deze opbergmap is gefabriceerd in molen „De Schoolmeester” te Westzaan.

Deze laatste windpapiermolen ter wereld werd in 1692 gebouwd.

De Vereniging van Nederlandse Papierfabrikanten werd op 28 augustus 1957 eigenaar van „De Schoolmeester”.

Nog geregeld heeft de huidige huurder en vorige eigenaar N.V. Papier en Papierwaren Industrie Gebr. de Jong, de molen in bedrijf en wordt volgens de oude methode papier gemaakt.

Volgens H. Voorn in zijn „Een geschiedkundige bijdrage over de Zaanse papiermakerij” begint de techniek der handpapierfabricage bij het verzamelen van: lompen, oude versleten linnenkleding, oude zeilen enz. Deze lompen werden in kleine stukjes gesneden, ontdaan van het grofste vuil en na een summier broei- en rollingsproces gemalen en dan begon dan de noodzaak voor het aanwenden van kracht, een kracht die voorheen ontwikkeld werd in de windmolens die eigenlijk niet „maalden” maar stampen. Want in de z.g. hamerbak werden door een aantal horizontaal liggende zware houten hamers, de lompen fijngestampt.

Stromend water in deze hamerbakken, zorgden voor het wegwassen van het vuil. De fijnverdeelde lompenmassa, die er uitzag als een melkwitte vloeistof liep dan naar de schepkuip, een groot houten vat. Met een schepvorm werd de stof opgeschept en door „husselen” liep het water door de vorm weg terwijl men op de vorm een nat vel papier overhield. Vóór het papier te drogen werd gehangen had het nog enige verschillende bewerkingen moeten ondergaan.

Waarom wij dit alles in herinnering brengen?

Omdat de papierfabricage uit lompen een rol heeft gespeeld bij het tot stand komen van de opbergmap, voor ons orgaan. Als het er n.l. om ging de oude jaargangen zorgvuldig te bewaren, leende de omvang van ons blad zich er niet toe,

althans nu nog niet, om ingebonden te worden. En zo kwam het bestuur op het idee een stevige bewaarmap te ontwerpen.

Toen het ging om het hiervoor benodigde papier, was het maar een stap om hiervoor het papier, van de molen „De Schoolmeester” (Westzaan) gemaakt volgens de beproefde en beroemde hollandse methode, aan te wenden. Dit papier werd ons gratis afgestaan, waarvoor een woord van hulde op zijn plaats is. Dit gratis afstaan verhoogt de kans op een goede bate voor onze vereniging.

Voor velen van onze leden en andere belangstellenden, molenliefhebbers, moet het toch wel een aantrekkingskracht vormen: een fraai bedrukte opbergmap, gemaakt zoals de binnenflap vermeldt (zie de tekst hierboven) van papier, vervaardigd in de enige nog ter wereld bestaande windpapiermolen.

Wij lieten nog een groter aantal vervaardigen dan waarvoor was ingetekend. Voor uw bestellingen kunt u dus nog steeds bij ons terecht.

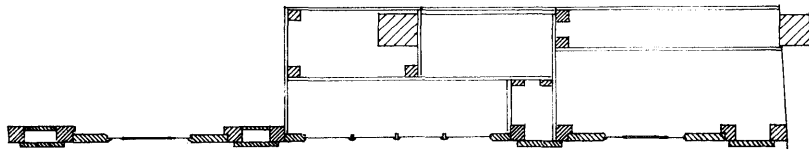
Door f 2,95 te storten op giro 626379 ten name van B. IJskes. Bleekerstraat 34, Zaandam, krijgt U de mooie map franko thuisgestuurd.

DEUR A. GLAZENKAST DEUR B.

PUI IN KLEINE VOORKAMER ± 1740

AFTEKENING OP DE VLOER

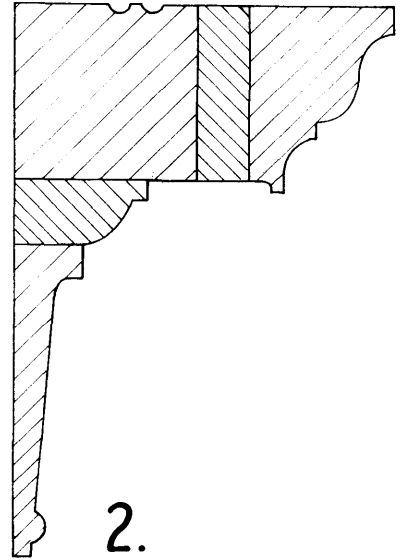

AFTEKENING OP HET PLAFOND

TEK.NO.: III

1.

2.

3.

GOED JAARS ENDJES

Voorheen bouwde men, als men een goed jaar in zaken had, weer een eindje aan zijn (houten) woning.

Zulk een verlengstuk noemde men een „goed jaars endje”.

* Restaurant

De bouw van het restaurant vindt goede voortgang. De opening, die aanvankelijk was gedacht op 1 september, zal echter vermoedelijk naar een later datum worden verschoven. Vermoedelijk naar oktober.

Formosa n.v. die de exploitatie ter hand zal nemen heeft voor de keuken andere wensen. In verband daarmee zal in de keuken het een en ander moeten worden uitgetrokken en verbouwd. Perceel voorheen Oostzijde 10 (fa. Zeegers) dat oorspronkelijk bestemd was als woning voor de beheerder krijgt een andere bestemming. De beheerder zal te zijner tijd elders gaan wonen, mogelijk in een pand in de Zaanse Schans.

In het restaurant verandert niets. In de benedenzaal worden de kleuren in een variëteit van oud rose gehouden. De bovenzaal wordt lichtblauw geschilderd.

* Slagboom

Het bestuur van de stichting Zaanse Schans staat op het standpunt, dat het terrein een plaats is voor wandelaars. Omdat het gedurende de week-einden nogal eens voorkomt dat auto's op de Kalveringdijk rijden of parkeren, is aan de ingang van de Schans thans een rood witte slagboom geplaatst. Deze slagboom zal gedurende de week-einden neergelaten zijn.

* Giften aan de Vereniging en Stichting

Opnieuw is door onze vereniging een gift van f 500,— ontvangen. De *Stichting* ontving toezeggingen van Hoogovens en het Prins Bernhardfonds van resp. f 25.000,— en f 30.000.

* Verhuring nieuwe panden

Op Hemelvaartsdag was er voor adsp. huurders gelegenheid om zich een oordeel te vormen over 3 panden, die eind 1966 verhuurd zullen kunnen worden, te weten:

Kalveringdijk Nr. 10 (voormalig Schoolstraat 1)
Zeilenmakerspad Nr. 3 (voormalig St. Cathrijnepad 1-2)
Kwakels Nr. 1 (voormalig Kalf 52).

Van deze gelegenheid is een ruim gebruik gemaakt. Bestuursleden van de Stichting waren aanwezig om gegadigden in te lichten.

* Een molenaar voor de „Gecroonde Poelenburg”

Ons lid Ruud Pos zal de paltrok van de Vereniging de Zaanse Molen gaan huren, teneinde deze weer in bedrijf te stellen. Dat zal een nieuwe toeristische trekpleister worden voor de Schans. Voorlopig denkt hij dan te beginnen de molen halve dagen in bedrijf te stellen. Hij heeft het plan opgevat zich vooral te gaan bezighouden met het zagen van z.g. rustiek hout, voor afrastering van villatuinen enz. Er zijn nog wel enige kleine tegenslagen, maar hij wil zich door niets laten weerhouden.

* De „Gecroonde Poelenburg” op films

Molenaar Pos heeft al proefgedraaid voor een filmopname van Visiefilm uit Amsterdam. De opnamen zijn bestemd voor een documentaire die voorlopig als titel draagt: „De bestaande bronnen van het Nederlandse Volk”.

Van deze film die gemaakt wordt in opdracht van enkele onzer Ministeries, zullen meer dan 100 kopieën worden gemaakt in verscheidene talen, die door de Rijks Voorlichtingsdienst over de gehele wereld zullen worden verspreid.

* Tuinhuis

Het bouwplan voor het tuinhuis dat achter in de tuin tegenover het Restaurant zal komen is thans gereedgekomen en door het Ministerie aanvaardbaar geacht.

* Werfschuur en botenhelling

Zoals reeds in het vorige nummer aangekondigd zal er in onze woonbuurt ook een type van een Zaanse botenhelling komen.

Alles is nu zover gevorderd dat aan de aannemersfirma D. de Vries opdracht tot opbouw en restauratie is gegeven.

BERICHTEN

Contributie 1965/1966

In het voorgaande nummer van ons orgaan is gevraagd om uw contributie 1965/1966 over te maken. Ja, zelfs is een girobiljet bijgesloten. Om administratieve redenen moest dit bij alle nummers geschieden. Nog vele leden hebben aan ons verzoek, om tijdig te gireren niet voldaan. Wilt U erom denken? Het spaart ons veel moeite en U kosten. Postgiro 42940 Nutsspaarbank Zaandam t.b.v. boekje 9343.

Aanmelding door remise?

Veelvuldig komt het voor, dat een nieuw lid zich meldt door alleen geld over te maken aan de bank. De bank is echter geen administratiebureau en geeft berichten vermeld op het girobiljet niet door. Dit geldt ook voor bestellingen van de bewaarmap. U kunt wel per bank gireren, maar U gelieve in beide b.g. gevallen, **tevens** het secretariaat op de hoogte te stellen en aan te duiden waarvoor het geld bestemd is. Reeds zijn vele misverstanden ontstaan, die moeilijk te achterhalen waren. Rechtstreeks gireren per postgiro nr. 626379 t.n.v. B. IJskes, Bleekerstraat 34, Zaandam, met vermelding van de bestemming op het girobiljet, geeft geen problemen.

Adresverandering: vermindering ledenaantal?

U wordt vriendelijk verzocht bij verhuizing en adresverandering dit aan de secretaris te melden. Momenteel zijn reeds 8 exemplaren van Nr. 17 van ons orgaan onbestelbaar teruggekomen.

Als wij niet achter de nieuwe adressen kunnen komen, rest ons niets anders dan aan het einde van het verenigingsjaar deze leden af te voeren.

Nummering van Anno 1961

In het vorige nr van ons orgaan hebben wij verzuimd te vermelden dat van het oktobernummer 1965 het volgnummer 15 moet zijn **16**.

Bewaarmap niet ontvangen

Leden, die bij het verschijnen van dit nummer, nog geen bewaarmap hebben ontvangen, en daarvoor wel hebben gegireerd, gelieven dit uitsluitend te melden aan het secretariaat en niet aan de bank.

Bestellingen op de bewaarmap

Nog steeds kunnen bewaarmappen voor ons orgaan worden besteld hetzij schriftelijk aan de secretaris, hetzij telefonisch aan de voorzitter. Tel. 02980 - 64840. Prijs f 2,50. Inclusief verzendkosten f 2,95. Postgiro 626379, ten name van B.IJskes, Bleekerstraat 34, Zaandam.

Legpuzzel Panorama Zaanse Schans

De legpuzzel, waarover op de laatstgehouden jaarvergadering is gesproken, zal dezer dagen in de boekhandel verkrijgbaar zijn.

Prijs f 3,90. Het is een grote platte doos (plm. 50-35 cm) met op het deksel de grote gekleurde plaat.

NIEUWE LEDEN

Gedurende de laatste maanden meldden zich weer vele nieuwe leden aan, die wij van harte welkom heten.

Ook nu weer valt het op, dat 1 op de 4 van hen, buiten de Zaanstreek woont. Buiten de Zaanstreek blijkt hoe langer hoe meer belangstelling te komen.

Reden te meer om aan al onze leden, waar dan ook, te vragen mede te helpen om ons ledental uit te breiden. U kunt ons ook een lijstje van z.g. propaganda-adressen inzenden, waarna wij deze bewerken.

Hier volgt dan de opsomming van wie zich aanmeldde of werden aangemeld als lid:

Amsterdam

Mej. P. Loe, Raphaëlstraat 20,
F. Mettes, Eendrachtstr. 14.

Beverwijk

Mej. J. Gorter, Boogaardlaan 12.

Koog aan de Zaan

Hr. en Mevr. Colle-Noomen, Pellekaanstraat 12,
J. Nijman, Stationsstraat 48.

Krommenie

Mevr. M. Delfos-Bakkenhoven, Wilhelminastraat 36.

Loenen op de Veluwe

H. Russelman, Hoofdweg 74.

Naarden

M. Bos, Gen. Kraijenhofstraat 81.

Rotterdam

A. H. A. Meurs, Voorschoterlaan 116a.

Wormerveer

N. A. A. Hendriks, O.I. Kade 10

Zaandam

P. v. d. Berg, Anna Paulownastraat 28a

M. Boer, Kanaalkade 2

E. G. M. Boussen, Anna Paulownastraat 3

Mr. R. O. Fock, Westzijde 210

Fa. C. Koolman en Zoon, Dennestraat 9

K. Moedt, Molenmakersstraat 47.

Mevr. M. J. Schoemaker-de Jager, Provincialeweg 326.

R. Schoemaker, idem.

C. P. Zethoven, Vincent van Goghweg 12.